

ВІТАЛІЙ ГАВРИЛОВИЧ БОРОВИК

В українській історичній літературі часто бракує біографій визначних громадських та культурно-освітніх діячів. Цей недолік зумовлений тим, що радянська історіографія обминала і замовчувала ці постаті, або досить відомих діячів, котрих неможливо було замовчати відносила до списку “буржуазних націоналістів”. Закордонна ж історіографія була досить бідною на джерельну базу і разом з тим практично недоступною в Україні. Лише тепер за останні роки спостерігається ознайомлення широкого загалу з цими діячами. Особливо недостатньо висвітлені постаті діячів українського культурно-освітнього руху на місцевому, регіональному рівні. Зокрема в Одесі, про В.Г.Боровика, окрім кількох краєзнавців ніхто не мав ніяких відомостей. Проте ця постать добре відома - в загальноукраїнському русі кінця XIX- поч. XX ст.

Нові архівні матеріали дозволяють в значній мірі доповнити відомості про життєвий шлях і культурно-громадську діяльність В.Г.Боровика. Особливо цікавою є ця постать для Одеси, де пройшло майже все його життя, яке було невід’ємно пов’язане з українським культурно-освітнім рухом.

Народився В.Г.Боровик 18 листопада 1864 р. в м. Ніжині Чернігівської губернії¹. В енциклопедії Українознавства у замітці про В.Боровика вказано, що народився він у 1861 р., а дати смерті немає². Проте одеські дослідники Г.Зленко і Т.Максим'юк уже давно документально встановили і рік народження та місце і рік смерті³.

В.Боровик був родом із малопомісних дворян українського козацького роду. Коли батьки переїхали у справі служби у м. Луцк на Волині, В.Боровик розпочав здобувати освіту навчаючись у 1876-1880 рр. в Острозькій прогімназії. Далі навчався в Ніжинській гімназії у 1880-1884 рр., після закінчення якої вступив на юридичний факультет університету св. Володимира у Києві. В 1890 р. здав іспити на кандидата юридичних наук. В студентські роки В.Боровик з головою поринув в український культурно-освітній і політичний рух. Був членом літературного гуртка організованого Л.Українкою "Плеяда" у Києві.

Він за твердженнями згодом одеських жандармів "спілкувався з малоросійськими гуртками в Києві, а далі передавав шкідливу літературу в Харків"⁴. Після закінчення університету В.Боровик став одним із засновників першої національно-культурної та політичної організації під назвою "Братерство Тарасівців" на підросійській Україні влітку 1891 р. Молоді українські хлопці організовані студентом харківського університету І. Липою та поетом М.Вороним і В.Боровиком, присяглися на могилі Т.Шевченка продовжувати справу великого Тараса. "Тут то ми й ухвалили заснувати таємне українське політичне товариство і, на честь нашого Поета й того місця, де ця думка виникла, назвати його "Братство Тарасівців" - згадував згодом І. Липа⁵. Цікаво, що згодом майже усіх засновників "Братства" доля тісно пов'яже з Одесою.

М.Вороний видасть за допомогою своїх друзів альманах "З над хмар і з долин", у 1903 р. в Одесі, який започаткував появу модернізму в українській літературі. А згодом І.Липа видасть ще один альманах у 1905 р. під назвою "Багаття", який представив в значній мірі українську літературу.

Швидко філії "Братерства Тарасівців" були утворені в Києві, Одесі, Полтаві, Чернігові, та інших містах⁶.

"Братерство Тарасівців" проіснувало неповних два роки і через свої радикальні вимоги на той час було розгромлено жандармами. Багатьох членів було заарештовано, але за відсутністю вагомих доказів (у Братерстві була добра конспірація) через певний час було випущено на волю. У квітні 1893 р. львівський часопис "Правда" опублікував "Символ віри молодих українців", які закликали боротися за волю українського народу. Авторами цієї програмної відозви "Братерства Тарасівців" були Віталій Боровик та Іван Липа⁷.

У 1893 р. В. Боровик обійняв посаду експерта Одеської філоксерної комісії. Тут він тісно зійшовся з одеською українською громадою.

Зустрічався з М. Коцюбинським, який також працював у цій комісії. В 1895 р. В. Боровик одружився на дочці відомого одеського художника А. Ждахи - Олені. З 1899 р. Колежський секретар 35-ти років В.Г. Боровик заходами одеських громадівців став інспектором Михайло-Семенівського сирітського будинку в Одесі. Восени 1899 р. В.Боровик, разом з працівником сирітського будинку М.Філатовим були заарештовані поліцією за недозволену пропаганду серед молоді. Під час обшуку у В.Боровика було знайдено револьвер та дві друкарські машинки "Каліграф" та "Сфінкс". Окрім цього було вилучено "Історію України-Руси" М.Грушевського, тоді ще заборонену, а також журнали "Зоря", "Дзвінок", "Світ", газету "Буковина", і переписку, в тому числі на естонській мові. У М.Філатова були знайдені твори Ю. Федьковича і "Записки" НІЩ⁹.

При арешті, жандарми зробили такий запис до справи про зовнішній вигляд В.Боровика: "міцного складу, волосся світлорусе, очі сірі, розмір голови 59"¹⁰. Кілька місяців В.Боровик сидів в одеській в'язниці і, за рішенням суду, протягом року йому було заборонено проживати в Одесі як політично неблагонадійному¹¹.

Позбавлений права проживати в Одесі, Віталій Боровик переїхав до Житомира, де співпрацював у газеті "Волинь". Проте, з Одесою зв'язків не поривав, листуючись з одеськими громадівцями, зокрема, з Михайлом Комаровим. В одному із своїх листів, він запрошував М.Ф.Комарова, та інших громадівців до співпраці з газетою. Пропонував подавати різні відомості з українського життя в Одесі та Херсонщині до газети.¹²

У 1903 р. В.Боровик представляв одеську українську громаду у Полтаві на всеукраїнському святі української літератури - відкритті пам'ятника І.П.Котляревському.

В буремні роки першої російської революції В. Боровик був одним із активних учасників українського руху в Одесі. Він з перших днів був засновником і членом "Українського товариства "Просвіта" в Одесі, яке було зареєстроване 25 листопада 1905 р.¹³

Після закриття "Просвіти" В.Боровик брав активну участь у діяльності "Одеського українського клубу" і товаристві "Українська хата"¹⁴. З 1911 р. в Одесі на Преображенській, 11 почала діяти українська книгарня "Діло" заснована родиною Боровиків. Згодом вона стала відомою на всю Україну. Там продавалися українські книги видані в обох імперіях, що панували в Україні.

В 1912 р. В.Боровик виконував обов'язки писаря в "Одеському українському клубі". В тому ж році клуб організував вечір пам'яті М. Лисенка - Бояна України. На вечір були запрошені професори різних установ, члени філологічного товариства, та музично-драматичної спілки "Українська Хата"¹⁵.

Коли в Одесі у 1912 р. відбувся III з'їзд учасників дрібного кредиту на якому гостро підіймалися питання щодо мови видання одеського журналу "Южный кооператор", у його підготовці та діяльності взяв діяльну участь В.Боровик¹⁶.

Він працював на той час в губернському окружному комітеті виноградарства та виноробства, виконував обов'язки голови управління землеробства та державного майна Херсонської губернії, завідував секцією спеціальних культур¹⁷.

У ході першої світової війни В.Г.Боровик очолив одеський український комітет допомоги виселенцям з Галичини. Восени 1917 р. від цього комітету надійшло щире вітання київській Центральній Раді з приводу проголошення III-м Універсалом Української Народної Республіки¹⁸.

В.Боровик брав участь у відновленні діяльності "Просвіти" в Одесі, яка розпочала свою роботу святковим Різдвяним вечором 8 січня 1918 року в помешканні Англійського клубу¹⁹. Паралельно йшов процес творення українських шкіл у місті. І в цьому процесі В.Боровик взяв найактивнішу участь. Запис до українських шкіл в Одесі відбувся у В.Чехівського (Чорноморська, 26, пом.10), у книгарні "Діло" (Преображенська, 11), у В.Боровика (Соборна площа, 2, пом.9), і в отця І.Кливака (Катерининська, 33) у помешканні католицького костьолу²⁰.

У подружжя Боровиків було троє дітей: Роман та Юрій і дочка Галина. Галина Боровик навчалася в Одеському театральному інституті ім. М.Л.Кропивницького в 1919-1921 рр., ректором якого був М.Є.Слабченко²¹.

За радянської влади В.Боровик працював на літературній та науковій ниві. Часто йому доводилось переїздити, з огляду на його активну працю в українському культурно-освітньому русі. Він працював над перекладами з англійської та російської мов. Складав тлумачний словник живої української мови. Ним було опрацьовано 300 тис. слів, матеріали яких згодом загинули. Літнього В.Г.Боровика в 1937 р. було заарештовано в Одесі. Наступного року він помер в Одеській в'язниці.²²

ПРИМІТКИ:

1. ЦДІАУ (Центральний державний історичний архів України - далі ЦДІАУ) Ф.385. Оп.1. Спр.659. Арк.24.
2. Енциклопедія Українознавства. Львів, 1993. Т.1. С.161.
3. Зленко Г.Д., Максим'юк Т.І., Боровик В.Г.//Українська літературна енциклопедія. (УЛЕ). К., 1988. Т.1. С.221.
4. ЦДІАУ. Ф.385. Оп.1. Спр.659. Арк.37.
5. Голобуцький О., Кулик В. Український політичний рух на Надніпрянщині кінця XIX - початку XX століття. К., 1996 С.24.
6. Малий словник історії України. К., 1997. С.67.
7. Максим'юк Т. Одеська персоналія. //Муза.31.1.1992. С.6.
8. ЦДІАУ. Там само. Арк.72.
9. Там само. Арк.23.

10. Там само. Арк.60.
11. Там само. Арк.67.
12. Державна наукова бібліотека ім. М.Горького. Відділ рукописів. Ф.128/1. Листи до Комарова. Спр.480. Лист від В.Г.Боровика. Арк. 74.
13. ДАОО (Державний архів Одеської області, далі - ДАОО). Ф.162. Оп.1. Спр.14. Арк.2
14. ДАОО. Ф.2. Оп.11. Спр.227. Арк.2.
15. Звіт Одеського українського клубу за 1912 рік. Одеса, 1913. С.3.
16. Южний кооператор. 1913. № 22. Стр.519.
17. Максим'юк Т. Там само. С.6.
18. Рідний курінь. 1917. № 17. С.3.
19. Там само. 1917. № 21. С.4.
20. Там само. 1917. № 17. С.1.
21. Максим'юк Т. М.Є.Слабченко та одеський театральний інститут ім. М.Л. Кропивницького. //Академік М.Є.Слабченко (наукова спадщина і життєвий шлях). Збірник статей. Одеса, 1995. С.101.
22. Максим'юк Т. Одеська персоналія. //Муза. 31.1.1992. С.6.